

УДК 338.5:330.31

ОБОРОТНІСТЬ МАТЕРІАЛЬНИХ ВИТРАТ НА ПІДПРИЄМСТВІ ТА НЕОБХІДНІСТЬ ЇХ ВІДТВОРЕННЯ

В.В. БОЙКО, О.Ю. БУДИНСЬКА

Державний вищий навчальний заклад «Національний гірничий університет»

В статті досліджується вплив різниці від матеріальних витрат на виробництво та реалізації продукції, а також дебіторської заборгованості на рівень оборотності матеріальних ресурсів. Аналізуються можливі джерела покриття оборотних активів для відтворення матеріальних ресурсів

Рациональне використання матеріальних ресурсів – один з найважливіших чинників зростання обсягу виробництва (можливого зростання продажів), як наслідок – зниження собівартості продукції та зростання прибутку і рентабельності. Матеріали, що використовуються при виробництві продукції, безпосередньо впливають і на якість продукції, яка виробляється, і на ціни її реалізації.

Визначення чинників, що прискорюють обіг матеріальних ресурсів, а також їх безпосереднього впливу на їх оптимальне відтворення, є важливою науковою і практичною задачею.

Вирішення цієї проблеми дозволяє підвищити ефективність та ритмічність виробництва продукції, а також відвернути необхідність пошуку додаткових джерел покриття обігових коштів для відтворення виробничих запасів підприємства, в тому числі матеріальних.

Об'єкти та методи дослідження

Проблемі відтворення матеріальних ресурсів підприємства присвячені роботи таких науковців, як Бойко В.В., Болдієва О.В., Драч С.В., Єфимова О.В., Кундеус О.М., Приймачок О.М., Рибалко О.М., Семенюк В. та багатьох інших.

Аналіз останніх публікацій і досліджень показує, проблемі обліку виробничих запасів підприємства та оптимізації їх відтворення задля підвищення ефективності діяльності та прибутковості виробничої діяльності приділяється останнім часом дуже велика увага. Це пояснюється підвищенням необхідності економії в умовах кризового стану економіки. Однак, слід зазначити, що не вистачає розробок щодо пофакторного впливу чинників, що спричиняють перевищення фактичних матеріальних витрат над плановими, на відтворення виробничих ресурсів підприємства, в тому числі матеріальних. Отже, виникає необхідність у розробці алгоритму визначення впливу дебіторської заборгованості та рівень покриття матеріальних ресурсів.

Постановка завдання

Таким чином, метою статті є розробка методології визначення впливу дебіторської заборгованості, як чинника, що безпосередньо впливає на швидкість відтворення матеріальних ресурсів підприємства, на обіг матеріальних ресурсів. Досягнення поставленої мети передбачається за допомогою вирішення таких задач, як визначення диференціального впливу дебіторської заборгованості на рівень поповнення обігових коштів для своєчасного забезпечення підприємства матеріальними ресурсами; а також аналіз можливих джерел покриття оборотних активів підприємства.

Результати та їх обговорення

Матеріальні витрати складають значну долю усіх витрат на виробництво продукції, робіт, послуг. Тому виробнича програма підприємства може бути виконана тільки за умови своєчасного і повного забезпечення її необхідними матеріально-енергетичними ресурсами [1].

Слід зауважити, що на промислових підприємствах існує незмінна тенденція до перевищення вартості матеріальних витрат в продукції, що реалізується, над вартістю матеріальних витрат в товарній продукції. Виникає необхідність наближення різниці цих показників до нуля (за умови наближення обсягів виробництва до об'ємів продажів) :

$$C_{МЗ}^{ПП} - C_{МЗ}^{ТП} \rightarrow 0, \quad (1)$$

де $C_{МЗ}^{ТП}, C_{МЗ}^{ПП}$ – вартість матеріальних витрат в товарній продукції і в продукції, що реалізується, відповідно.

З приведеної нерівності виходить, що за рівні періоди часу обліку можна вивести наступну нерівність:

$$\sum \overline{МЗ} - (C_{МЗ}^{ТП} - C_{МЗ}^{ПП}) \rightarrow \min, \quad (2)$$

де $\overline{МЗ}$ – вартість матеріальних ресурсів за кошторисом витрат (грн).

Причиною виникнення такої нерівності на промислових підприємствах є виникнення браку продукції, втрат при транспортуванні, перевищення нормативу залишку готової продукції на складах, а також наявність дебіторської заборгованості по товарах і продукції, яка має тенденцію перевищувати їх передоплату.

Для стабільної і прибуткової роботи підприємства необхідно забезпечувати швидку оборотність матеріальних витрат і їх відтворення [2]. Рівень відтворення матеріальних витрат підприємства можна представити за допомогою наступного коефіцієнта:

$$k_{\text{відтв}МЗ} = \frac{C_{МЗ\text{факт}}}{C_{МЗ\text{план}}}, \quad (3)$$

де $k_{\text{відтв}МЗ}$ – коефіцієнт відтворення матеріальних витрат; $C_{МЗ\text{факт}}, C_{МЗ\text{план}}$ – відповідно фактична і планова собівартість матеріальних витрат за кошторисом витрат.

Як відзначалося вище, дебіторська заборгованість є одним з показників, який безпосередньо впливає на швидкість відтворення матеріальних витрат підприємства.

Вплив рівня дебіторської заборгованості на покриття матеріальних витрат можливо визначити за допомогою нижченаведеного коефіцієнта грошового покриття матеріальних витрат ($K_{МЗ\phi}$) :

$$K_{МЗ\phi} = \frac{C_{МЗ\phi} - ДЗ \cdot k_{C\phi} \cdot k_{МЗ\phi}}{C_{МЗ\phi}}, \quad (4)$$

де $k_{C\phi}$ – питома вага фактичної собівартості в чистому доході ($ЧД_{\text{факт}}$); $k_{МЗ}$ – питома вага матеріальних витрат, $C_{МЗ}$, у собівартості (C).

$$k_{C\phi} = \frac{C_{\text{факт}}}{ЧД_{\text{факт}}}, \quad (5)$$

$$k_{MЗ} = \frac{C_{MЗф}}{C_{ф}}, \quad (6)$$

Розрахунок вищезгаданого коефіцієнта грошового покриття матеріальних витрат можна перетворити (7, 8) :

$$K_{MЗ\delta} = \frac{C_{MЗф} - ДЗ \cdot k_{Cф} \cdot k_{MЗф}}{C_{MЗф}} = 1 - \frac{ДЗ \cdot k_{Cф} \cdot k_{MЗф}}{C_{MЗф}} = 1 - \frac{ДЗ}{ЧД} = 1 - k_{відв}^{деб}, \quad (7)$$

$$K_{MЗ\delta} = 1 - k_{відв}^{деб}, \quad (8)$$

де $k_{відв}^{деб} = \frac{ДЗ}{ЧД}$ – коефіцієнт відвернення грошових коштів чистого доходу на дебіторську заборгованість.

Підвищення питомої ваги дебіторської заборгованості в структурі оборотних коштів підприємства знижує коефіцієнт грошового покриття матеріальних витрат, оскільки призводить до тимчасового утримання не лише виручки, але і прибутку, очікуваного від раніше витрачених виробничих запасів.

В операційній діяльності підприємства вимагається досліджувати рівні потрібних і наявних власних грошових ресурсів для можливого поповнення оборотних коштів в запаси.

Як відзначалося вище, основним власним джерелом поповнення покриття матеріальних витрат як елементу оборотних коштів, являється прибуток підприємства. Проте виникає необхідність визначити долю прибутку, який підприємство може направити на відтворення названих оборотних коштів. Також виникає питання про джерела покриття того об'єму оборотних коштів в запасах, що не покривається прибутком підприємства.

Прибуток прямує на покриття оборотних коштів в процесі його розподілу. На сьогодні підприємства мають право використовувати отриманий прибуток на власний розсуд, окрім тієї його частини, яка підлягає обов'язковим вирахуванням, оподаткуванню і іншим напрямам відповідно до законодавства. Проте економічно обгрунтована система розподілу прибутку в першу чергу повинна гарантувати виконання фінансових зобов'язань і максимально забезпечити виробничі, матеріальні і соціальні потреби підприємств [3, 4].

Таким чином, виникає необхідність в чіткій системі розподілу чистого прибутку, що залишається у розпорядженні підприємства.

Ринкові умови господарювання визначають пріоритетні напрями чистого прибутку, тобто прибутку, що залишається у розпорядженні фірми. Розвиток конкуренції викликає необхідність направляти чистий прибуток, передусім на розширення виробництва, його модернізацію і вдосконалення. У плані цих заходів частина чистого прибутку прямує на приріст власних оборотних коштів. Конкретна величина цього прибутку визначається в процесі фінансового планування і залежить від ряду чинників: розміру приросту нормативу оборотних коштів, загального об'єму прибутку в майбутньому періоді, можливості залучення позикових засобів, необхідності першочергового направлення прибутку на інвестиційні процеси та ін.

Отже, недостача власних оборотних коштів, передусім на поповнення запасів, покривається значною мірою за рахунок засобів самого підприємства, у тому числі частиною чистого прибутку, що

залишається у розпорядженні фірми. Крім того, у господарюючого суб'єкта в процесі розподілу загального прибутку можуть бути утворені резервні фонди, частина яких використовується на покриття недостачі власних оборотних коштів [5].

Проте позикові кошти в джерелах формування оборотного капіталу в сучасних умовах набувають усе більш важливого і перспективного значення. Позикові кошти покривають тимчасову додаткову потребу підприємства в засобах. Залучення позикових коштів обумовлене характером виробництва, складними розрахунково-платіжними стосунками, необхідністю заповнення недоліку власних оборотних коштів і іншими об'єктивними і суб'єктивними причинами. До позикових коштів відносяться, передусім, банківські і комерційні кредити, інвестиційний податковий кредит, позики. Кошти притягуються не лише у формі кредитів, позик і вкладів, але і у вигляді кредиторської заборгованості, а також інших засобів, тобто залишків фондів і резервів самої фірми, тимчасово невживаних за цільовим призначенням [6]. Цільові фонди і резерви утворюються за рахунок собівартості, прибутку і інших цільових вступів.

До цієї групи коштів відносяться суми тимчасово невживаного амортизаційного фонду, ремонтного фонду, резерву майбутніх платежів, фінансового резерву, преміального і добродійного фондів та ін. Усі ці фонди і резерви підприємства у встановлені терміни використовуються за цільовим призначенням і залучаються до обороту як джерела покриття оборотних коштів можуть лише залишки цих фондів на період часу, передуючий їх цільовому використанню.

Висновки

З вищевикладеного виходить, що види джерел фінансового покриття оборотних коштів підприємства у вигляді виробничих запасів (матеріалів) вимагають належного аналізу не лише за їх об'ємами і місцем утворення, але і за рівнем економічної доцільності їх використання.

У роботі запропоновано та наведено методологію визначення впливу різниці від матеріальних витрат на виробництво та реалізацію продукції, а також дебіторської заборгованості на покриття матеріальних ресурсів підприємства задля їх своєчасного та ефективного відтворення. Проаналізовано можливі джерела покриття обігових активів у вигляді виробничих ресурсів, в тому числі матеріальних. Наведений алгоритм дозволяє підвищити ефективність системи управління відтворенням та мінімізацією виробничих запасів підприємства.

Перспективи подальшого розвитку даної проблематики передбачає виведення алгоритмів розрахунку ефективності використання різних доступних джерел покриття оборотних активів задля відтворення виробничих запасів підприємства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ефимова О. В. Финансовый анализ. – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: Изд-во «Бухгалтерский учет», 2002. – 528 с.
2. Приймачок О.М. Облік виробничих запасів і аналіз ефективності їх використання: Автореф. дисертації на здобуття наук. ступеня к.е.н. Спец.08.06.04-бух. облік, аналіз та аудит. – К.: КНЕУ. – 2005. – 19 с.
3. Рибалко О.М., Болдієва О.В. Вдосконалення обліку виробничих запасів // Держава та регіони. – 2008. – №3. – с. 210–215.

4. Бойко В.В. Економіка підприємств України: Навч. посібник. – 4-е вид., перероб. і доп. – Д.: Національний гірничий університет, 2008. – 551 с.
5. Драч С.В. Економічний аналіз виробничих запасів підприємств (на прикладі м'ясокомбінатів України): Автореф. дис-ції на здобуття наук. ступеня к.е.н. Спец. 08.06.04-бух. облік, аналіз і аудит.- Тернопіль: Тернопільська академія народного господарства, 2001. – 19 с.
6. Семенюк В. Методические положения факторного анализа оборачиваемости производственных запасов// Економіст. – 2004. – №8. – с. 36–38.